

Milli türkologiyayı zənginləşdirən alim-pedaqoq

Tanınmış türkoloq, Bakı Dövlət Universiteti türk filologiyası kafedrasının müdiri, professor Rüfət Rüstəmovun anadan olmasının 80 illiyini elmi-mədəni ictimaiyyət yubilyarın zəngin və mənalı ömür yoluna, çoxillik elmi-pedaqoji fəaliyyətinə yüksək qiymət, şəxsiyyətinə sevgi-sayğı ilə qeyd edir.

Rüfət Rüstəmov 1945-ci il noyabrın 1-də Gədəbəy rayonunun Düzrəsullu kəndində anadan olub. Orta məktəbi bitirdikdən sonra 1964-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsinə daxil olub. Tələbəlik illərində Türkiyədə tərcüməçi kimi fəaliyyət göstərmiş. 1973-cü ildən həyatını doğma şərqşünaslıq fakültəsi ilə bağlayıb.

1980-ci ildə müdafiə etdiyi namizədlik, 1996-cı ildə isə doktorluq dissertasiyaları ilə türkologiyada yeni elmi istiqamət açıb. Türk dilçiliyinin müxtəlif problemlərinə həsr olunmuş araşdırmaları ilə yanaşı, respublikada ilk “Türk dili” dərslisinin də müəllifidir. BDU-da türk filologiyası kafedrasının yaradılmasında və bu sahənin inkişafında onun sanballı xidmətləri olub.

Uzun illərdən bəri redaksiyamızla yaxın əlaqəsi olan Rüfət müəllimin saçlarına sığan çəkən zaman onun enerjisinə, gənclik ruhuna toxuna bilməyib. Zəkali alim, təcrübəli pedaqoq kimi ölkə türkologiyasının inkişafında səmərəli fəaliyyəti ilə seçilən professor Rüfət Rüstəmov müsahibimizdir.

– **Professor, 80 illik ömür yolunuza bu zirvədən nəzər salanda hansı mənzərə görünür, nələr yada düşür?**

– Ömrümün 80 illik yoluna baxanda elm və təhsil sahəsində çəkdiyim zəhmətin hədəf getmədiyini böyük uğur kimi görürəm. Mənim həyatım universitet auditoriyalarında, tələbələrle ünsiyyətdə, elmi axtarışlarda keçib. Ölkədə ilk “Türk dili” dərslisini yazmaq, türk filologiyası kafedrasının əsasını qoymaq və bu gün də onun xidmətində olmaq mənim üçün ən böyük qürurdur. Amma illər əvvəl dərs dediyim tələbələrin bu gün alim, müəllim, ziyalı olduqlarını görmək mənə bütün bunlardan çox xoşbəxtlik yaşadır.

Əslində, insanın həyatda qoyub getdiyi ən böyük miras onun topladığı titullar yox, yetişdirdiyi nəsil, elmi irs və yaratdığı məktəbdir. Mən də özümü xoşbəxt sayıram ki, bu ömür yolunda həm elmi, həm pedaqoji, həm də ictimai sahədə Azərbaycan elminə, dilçiliyinə, xüsusilə türk filologiyasına xidmət edə bilmişəm.

– **Türk filologiyası sahəsinə gəlisiniz necə oldu? Yol göstərən, qolunuzdan yapışan insanları nəzərdə tuturuq.**

– Türk filologiyası sahəsinə gəlişim təmənlə təbii bir maraq və həyatı seçim nəticəsində oldu. Uşaqlıqdan dillərə, ədəbiyyata

və milli mədəniyyətə böyük həvəsim var idi. Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsində təhsil aldıqca türk dili və onun zəngin tarixi məni özünə cəlb etdi.

Bu sahədə fəaliyyət göstərməyimdə isə bir sıra müəllim və ziyalıların böyük təsiri olub. Xüsusilə tələbəlik illərimdə mənə yol göstərən və elmi araşdırmalara həvəsləndirən professorlar, Türk dünyasının dil və mədəniyyətini sevdiren müəllimlərim mənim formalaşmağımda mühüm rol oynayıblar. Onların dəstəyi və nümunəsi sayəsində türk filologiyası yalnız bir elmi istiqamət deyil, həm də həyat missiyası halına gəldi.

– **Tələbəlik illərində o zaman dəmir sərhədlər arxasında olan Türkiyədə olmağınız, orada çalışmağınız sizi hələ gənc ikən ölkəmizdə tanıtmışdı...**

– Tələbəlik zamanı – 1972–73-cü illərdə Türkiyədə tərcüməçi kimi çalışmağım mənim həyatımda böyük bir məktəb oldu. O dövrdə Sovet İttifaqından Türkiyəyə getmək asan deyildi, amma elmi marağım, dilə olan sevgim və müəllimlərimin dəstəyi sayəsində bu fürsəti qazandım. Türkiyədə həm türk dilinin canlı danışıq mühitini yaxından öyrəndim, həm də bu coğrafiyadakı zəngin mədəniyyətlə tanış oldum. Bu təcrübə sonrakı elmi axtarışlarıma, türk dili və filologiyası üzrə araşdırmalarıma güclü təkan verdi.

– **Türk dünyası ədəbiyyatı və türk dilləri ilə bağlı araşdırmalarınız milli türkologiyamızı önəmli dərəcədə zənginləşdirib.**

– Bu araşdırmalar bir neçə mühüm nəticəyə yol açıb. Əvvəla, türk dillərinin tarixi və tipoloji xüsusiyyətlərini sistemli şəkildə öyrənmək imkanı qazandım və bu dillər arasında həm oxşarıqlar, həm də fərqlilikləri daha dəqiq müəyyən etdim.

Xüsusilə Türk dünyasında köməkçi nitq hissələrinin funksiyaları və onların mədəniyyətlə bağlı rolu barədə yeni nəticələr əldə etdim ki, bu da türk dillərinin müqayisəli tədqiqatına mühüm töhfədir. Ümumilikdə, araşdırmalarım Türk dünyası mədəniyyətinin və dilinin daha dərinlən anlaşılmasına, həmçinin türkologiya elminin zənginləşməsinə xidmət edib.

Universitetdə, eləcə də ümumilikdə Azərbaycanın təhsil sisteminə ilk dəfə Türk dili kafedrasının yaradılması istiqamətində gördüyüm işlərin uğurla gerçəkləşməsində bu mühüm amillər həlledici rol oynadı. Müasir

dövrə türkologiyanın sistemli şəkildə tədrisinə olan maraq, türkdilli xalqlar arasında elmi və mədəni inteqrasiyanın güclənməsi bu təşəbbüsün reallaşmasına əlavə stimula verdi. Bu kafedranın təsis olunması yalnız yeni bir strukturun yaradılması deyildi; bu, həm də milli elmi ənənələrin bərpası, dil və kimlik məsələlərinə konseptual yanaşmanın formalaşdırılması baxımından strateji əhəmiyyət daşıyırdı.

– **Müasir dövrdə türkoloji araşdırmaların qarşısında duran ən mühüm problemləri nədə görürsünüz?**

– Çağdaş türkoloji araşdırmaların qarşısında bir neçə mühüm problem dayanır. Əvvəla, məlumat və mənbələrin parçalanmış olması və bəzən əlçatmaz olması araşdırmaların sistemli aparılmasını çətinləşdirir. Bu, xüsusilə klassik türk ədəbiyyatı və qədim sənədlərin öyrənilməsində müşahidə olunur. İkincisi, türk dillərinin və ədəbiyyatının müqayisəli tədqiqi üçün vahid metodologiyanın olmaması elmi işlərin dəqiqliyinə təsir göstərir. Üçüncüsü, gənc türkoloqların hazırlığı və elmi resurslarla təminatı sahəsində çatışmazlıqlar var.

Qlobal elmi mühitdə türkoloji araşdırmaların daha geniş tanınması, beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi də aktual məsələlərdəndir. Bütün bu problemlər qarşısında məqsəd yalnız tənqid deyil, həm də yeni elmi strategiyalar və interaktiv metodlar vasitəsilə türkoloji araşdırmaları daha sistemli və səmərəli etməkdir.

– **Siz həm də bir sıra ədəbi əsərlərin müəllifisiniz. Yazıcılığın alim və pedaqoqluğun kölgəsində qala bilməsi sizi qorxutmayıbmı?**

– Mənim üçün alim, pedaqoq və yazıçı anlayışları bir-birindən ayrı deyil, əksinə, bir-birini tamamlayır. Alim olaraq türk dili və ədəbiyyatı sahəsində elmi araşdırmalar aparmaq mənim əsas fəaliyyətimdir və bu sahədə elmi dərəcə alan ilk alim olmuşam. Hətta qürurla deyə bilərəm ki, 24 nəfərin alim kimi yetişməsində bilavasitə rolum olub, onların elmi rəhbəri olmuşam.

Pedaqoq kimi tələbələrle işləmək, onların bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirmək isə həm böyük məsuliyyət, həm də şərəfli bir işdir. Çoxsaylı dərslək, dərs vəsaitlərinin və tədris proqramlarının müəllifiyəm.

Yazıçı kimi fəaliyyətim isə mənim elmi və pedaqoji işlərimi daha geniş oxucu auditoriyasına çatdırmaq, dil və mədəniyyət məsələlərini daha sadə və anlaşılqılı şəkildə təqdim etmək üçün bir vasitədir. Əslində, bu üç rolu bir-birindən ayırmaq çətindir; hər biri

mənim həyatımın və yaradıcılığımın ayrılmaz hissəsidir.

– **Sizi tanıyanlar bədii yaradıcılığınızda bioqrafiyanızın izlərini görürlər. Həmin əsərlərdə Rüstəmovlar nəslinin dədə-baba dünyası duyulur.**

– Ədəbi əsərlərimdə oxuculara əsasən milli kimlik, mədəni irs, tarixi yaddaş və insanpərvərlik kimi dəyərləri çatdırmağa çalışıram. Məqsədim oxucuda öz xalqına, dilinə və mədəniyyətinə bağlılıq hissini gücləndirməkdir. Ətrafımda baş verənlər mənim mövzum olub. Eyni zamanda, əsərlərimdə insanın daxili dünyası, mənəvi inkişafı və əxlaqi prinsipləri ön plana çıxarmağa çalışıram. Düşünürəm ki, ədəbiyyat təkcə estetik zövq verməməli, həm də oxucunu düşündürməli, onun dünyagörüşünü zənginləşdirməli və cəmiyyətdə müsbət dəyişikliklərə ilham verməlidir.

Haqlısınız, bədii əsərlərimdə mənim üçün çox əziz olan Rüstəmovlar nəslinin igid və şanlı tarixini əks etdirmək borc və şərəfidir. Yazıçı-publisist kimi 8 kitabın müəllifiyəm. Bu nəslin qəhrəmanları arasında həm döyüş meydanlarında, həm də ictimai-siyasi mübarizələrdə ad qoymuş şəxslər var.

Milli Qəhrəman Məzahir Rüstəmov döyüşdə göstərdiyi cəsarət və vətənpərvərliyi ilə tanınırdı. Cahangir Rüstəmov isə həm igidliyi, həm də xalqına sədaqəti ilə yadda qalmış bir şəxsiyyətdir. Bu qəhrəmanlar yalnız döyüş meydanlarında deyil, həm də gündəlik həyatlarında əxlaqi və mənəvi dəyərlərə sadıq qalmış insanlardır. Əsərlərimdə onların həyat yolunu və fədakarlıqlarını işıqlandırmaqda oxucuya həm tariximizi, həm də bu nəslin mənəvi irsini çatdırmağa çalışıram. Beləcə yalnız bir nəslin və ailənin yox, bütün bir xalqın qəhrəmanlıq ənənələrini də yaşatmış oluruq.

– **Qarşıdan Bakıda keçiriləcək I Türkoloji Qurultayın 100 illiyi gəlir. Türkologiya ötən 1 əsrdə necə zənginləşib? Türk dövlətlərinin yüksək səviyyəli birliyi babaların açdığı yolu hara aparır?**

– Bakıda keçiriləcək ilk Türkoloji Qurultayın 100 illiyi ərəfəsində - bu bir əsrdə böyük irəliləyişlər əldə etmişik. Qazandığımız uğurlar arasında türk dillərinin müqayisəli tədqiqi, ortaq folklor və ədəbiyyat nümunələrinin sistemləşdirilməsi, türkoloji elminin tədrisi və elmi nəşrlərin artması mühüm yer tutur. Eyni zamanda, türkoloji elminin beynəlxalq səviyyədə tanınması və dünya elmi mərkəzləri ilə əməkdaşlığın qurulması da böyük nailiyyətdir.

Amma hələ görüləsi işlər çoxdur: ortaq

elmi mərkəzlərin yaradılması, türk xalqlarının mədəni irsinin qorunması və təşviqi, elmi resursların vahid bazada birləşdirilməsi bu sahədə növbəti məqsədlərimiz olmalıdır. Mən ümid edirəm ki, gələcəkdə bu proses daha sistemli və səmərəli olacaq.

Türk dünyasının mədəni və elmi inteqrasiyası mənim üçün həm tarixi, həm də gələcəyə baxan bir məsələdir. Arzum odur ki, türk xalqları arasında dil, ədəbiyyat, tarix və mədəniyyət sahəsində əlaqələr daha da güclənsin, qarşılıqlı əməkdaşlıq genişlənsin və gənc nəslin elmə marağı artaraq birgə layihələrdə iştirak etsin.

– **80 yaşda özünü necə hiss edirsiniz, bundan sonra üçün nələri seçib ayrırırsınız?**

– 80 illik yubileyimdə özümü həm xoşbəxt, həm də məsuliyyətli hiss edirəm. Bu uzun ömür yolu boyu qazandığım təcrübə, yetişdirdiyim tələbələr, gördüyüm işlər mənim üçün böyük qürur mənbəyidir. Amma belə günlər həm də insanı düşünməyə vadar edir.

Bu yaşda önəmini sıraladığım, xatırladığım, əlbəttə ki, mənə dəstək olan valideynlərim, müəllimlərim, elmi yolumu açan ustalarım, tələbə yoldaşlarım və bu yolda əziyyəti olan hər kəsdir. Ad çəkəsi olsam, uzun, çox uzun bir siyahı alınar. Ona görə də ad çəkmək istəmirəm. Amma onların hər birinin əziz xatirəsi bu gün də mənimlədir.

Bu yubiley yalnız mənim deyil, uğurlarına yol açmış, güvənmiş, dəstək olmuş insanların da ömür yoluna işıq salır, bütün çevrəmi dəyərləndirir.

– **Sizi redaksiyamız və oxucularımız adından səmimi təbrik edir, dəyərli türkoloqumuza möhkəm cansağlığı və uzun ömür arzulayırıq.**

**Söhbəti apardı:
Namiq QƏDİMOĞLU
XQ**